

УДК 378.011.3-051:373.3]:379.8

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПІДГОТОВЛЕНOSTI МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Гончарук О.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті розкривається зміст поняття організації дозвіллевої діяльності та аналізуються її особливості у середовищі молодших школярів. Провідними засадами в організації дозвіллевої діяльності молодших школярів визначено: рівноправність усіх її учасників, добровільність, змагальність, ігрова спрямованість, театралізація та імпрровізація. Подано структуру процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до ефективної організації дозвіллевої діяльності учнів, відповідно до якої визначено критерії та показники їх підготовленості до практичної діяльності (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та особистісний критерії), а також охарактеризовано рівні підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: репродуктивний, продуктивний і творчий.

Ключові слова: *організація дозвіллевої діяльності, майбутній учитель початкової школи, молодший школяр, критерій, показник, рівень підготовленості.*

В статье раскрывается содержание понятия организации досуговой деятельности и анализируются ее особенности в среде младших школьников. Ведущими принципами в организации досуговой деятельности младших школьников определены: равноправие всех ее участников, добровольность, состязательность, игровая направленность, театрализация и импровизация. Подана структура процесса подготовки будущих учителей начальной школы к эффективной организации досуговой деятельности учащихся, в соответствии с которой определены критерии и показатели их подготовленности к практической деятельности (мотивационный, познавательный, деятельностный и личностный), а также охарактеризованы уровни подготовленности будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников: репродуктивный, продуктивный и творческий.

Ключевые слова: *организация досуговой деятельности, будущий учитель начальной школы, младший школьник, критерий, показатель, уровень подготовленности.*

Honcharuk O.V. STUDY OF THE STATE OF PREPAREDNESS OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL FOR ORGANIZING LEISURE ACTIVITIES OF JUNIOR PUPILS

The article reveals the meaning of the concept of organization of leisure activities and analyzes its features among junior pupils. The main principles in organizing leisure activities of junior schoolchildren are: equality of all participants, voluntariness, competition, game orientation, theatricalization and improvisation. There is presented the structure of the process of preparation of future primary school teachers for effective organization of leisure activity of pupils, according to which criteria and indicators of their preparedness for practical activity are defined: motivational, cognitive, activity and personal criteria; and also it is characterized the level of preparedness of future teachers of primary school to the organization of leisure activities of junior schoolchildren: reproductive, productive and creative.

Key words: *organization of leisure activities, future teacher of primary school, junior schoolchildren, criterion, indicator, level of preparedness.*

Постановка проблеми. Реалії повсякденного життя переконливо свідчать про те, що дозвілля є одним із важливих чинників соціалізації особистості. Сучасне суспільство вимагає підготовки нового вчителя, здатного формувати особистість дитини, впливати на її розвиток, виявляти в неї творчі здібності, діяти на партнерських засадах, мобілізувати її до креативної діяльності, стимулювати продуктивно проводити свій вільний час. З огляду на це для закладів вищої освіти актуальною є проблема підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних педагогічних кадрів, здатних конструктивно й ефективно

організувати не лише навчальний процес, але й виховну роботу загалом і дозвіллеву діяльність зокрема. Особливо актуалізується досліджувана проблема для дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме цей вік є сензитивним для особистісного становлення людини, розвитку її духовного та творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації дозвіллевої діяльності учнівської молоді не є новою й досліджується різними вченими. Так, саме поняття організації дозвіллевої діяльності школярів також тлумачиться по-різному. Зокрема, М. Бушканець його визначає як

надання можливості кожному з них активно проявити себе, виявити ініціативу, а не «споживати» підготовлені вчителем-вихователем, культосвітнім працівником заходи [2]; Г. Волощенко в організації дозвіллевой діяльності учнів вбачає процес вмілого тактовного «переходу» їх від простих форм діяльності до дедалі більш складних, від пасивного відпочинку до виховання глибоких соціальних і культурних устремлінь, від пасивного засвоєння культурних цінностей – до багатогранної самостійної творчості [3]; Т. Черніговець досліджуване поняття тлумачить як процес наповнення вільного часу учнів змістом, що особливо сприяє формуванню в них духовності, національної свідомості, загальнолюдських якостей, творчих здібностей [5].

Конструктивним у контексті нашого дослідження є визначення організації культурно-дозвіллевой діяльності учнів, запропоноване І. Бойчевим: це двобічний процес, в якому опосередкований педагогічний вплив учителя органічно поєднується з активною самодіяльністю учнів, їхньою свободою у виборі видів і форм дозвілля та способів заповнення його змісту [1].

Ми визначаємо дозвіллеву діяльність молодших школярів як активне, самодіяльне, креативне проведення учнями свого вільного часу, вибір ними форм і видів дозвілля, його змістового наповнення, що безперечно залежить від впливу учителя, його керування цим процесом.

Важливою є також думка вчених про те, що саме організація культурно-дозвіллевой діяльності є наслідком конструктивного подолання наявного протиріччя між співвідношенням бажання учнів, їхнім прагненням самостійно задовольнити потреби й інтереси у вільний час та відсутністю в них життєвого досвіду, знань, умінь і навичок щодо їх повноцінної реалізації в дозвіллевій сфері життєдіяльності (Б. Грушин) [4].

Питання специфіки особистісного розвитку людини у сфері вільного часу досліджували М. Аріарський, В. Піча, Ю. Стрельцов, В. Тріодін; зміст, форми та методи організації дитячого дозвілля відображені в наукових доробках Н. Путіловської, В. Ручкіної, Т. Сущенко, С. Ашмакова; над розробкою нових форм культурно-дозвіллевой діяльності дітей працювали Д. Дондурей, В. Розін, С. Гончарук; роль позакласної роботи зі школярами з'ясовували В. Коротеєва, С. Литвиненко, Г. Майборода, Н. Чернуха.

Над проблемою оптимізації виховного процесу загалом і дозвіллевой діяльності зокрема працювали І. Бех, А. Богуш, В. Кузь, О. Савченко, О. Сухомлинська тощо.

Отже, питання оптимізації дозвіллевой діяльності школярів, підготовки педагогів до її організації конструктивно досліджувались психологами, педагогами, соціологами, культурологами. Однак певною мірою, на нашу думку, поза увагою вчених залишився діагностичний аспект підготовленості майбутніх учителів до організації дозвіллевой діяльності молодших школярів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в розкритті методичних основ експериментального дослідження реального стану підготовленості студентів – майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевой діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи методичні засади експериментального дослідження реального стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевой діяльності молодших школярів, доцільно розкрити специфічні особливості дозвіллевой діяльності в середовищі молодших школярів. Як зауважує І. Бойчев, специфіка організації культурно-дозвіллевой діяльності зумовлена особливостями її об'єкта (який одночасно є суб'єктом вільного вибору змісту, форм і видів дозвілля) – учнів, характером їхнього дозвіллевого спілкування (високий рівень психологічної сумісності, взаєморозуміння і поваги, чуйність, виключення безапеляційного вказівного тону) з учителем (як носія соціокультурного досвіду і посередника поміж дитиною і культурою, тобто суб'єкта педагогічного супроводу й опосередкованого керівництва), змістом («будівельний матеріал» для педагогічного проектування й засвоєння учнями) та засобами педагогічного впливу (форми, методи, прийоми) [1].

На нашу думку, провідними засадами в організації дозвіллевой діяльності молодших школярів мають стати: рівноправність усіх її учасників, добровільність, змагальність, ігрова спрямованість, театралізація та імпровізація.

Підготовка вчителя до ефективної організації дозвіллевой діяльності молодших школярів є складним процесом, який передбачає не лише оволодіння студентом системою знань про дозвілля, його види та форми, особливості його організації серед молодших школярів, а набуття майбутнім учителем досвіду такої організації дозвілля, формування вмінь взаємодіяти зі школярем, організаторських умінь. Важливим елементом у підготовці майбутнього вчителя до організації дозвіллевой діяльності молодших школярів є його вмотивованість до

такої діяльності, наявність у нього потреби взаємодіяти з дітьми, разом із ними проводити вільний час. Ще одним компонентом у системі підготовки майбутнього вчителя є формування особистісних і професійних якостей, які б давали змогу успішно здійснювати дозвілєву діяльність. Йдеться, насамперед, про формування здатності майбутнього вчителя аналізувати власну готовність до професійної діяльності, об'єктивно оцінювати свої знання та вміння, корегувати їх, самовдосконалюватись. У цьому контексті надзвичайно важливими є творчість особистості вчителя, його комунікативність.

Таким чином, процес підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів нами подано на рисунку 1.

Згідно зі структурою процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності для діагностики реального стану досліджуваної проблеми нами були визначені, відповідно, чотири критерії: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та особистісний. Кожен із визначених критеріїв вимагав вибору відповідних показників, за проявами та інтенсивністю яких можна судити про той чи інший рівень підготовленості студентів до організації дозвілля дітей. Так, показниками мотиваційного критерію слугували: мотиви студентів, що впливають на їх бажання організовувати дитяче дозвілля, а також їхнє ставлення до професії вчителя й усвідомлення ролі та місця в організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. Пізнавальний критерій містить такі показники, як: знання студентів сутності дозвілля, специфіки дозвілєвої діяльності дітей, її видів, змісту, форм і методів дозвілля, принципів успішної організації дозвілєвої діяльності, а також володіння студентами креативним мисленням і вмінням впливати на особистість дитини. Показниками діяльнісного критерію ми визначили: наявність у студентів організаторських, комунікативних умінь, вміння моделювати різні дозвілєві заходи; використовувати дозвілєву діяльність в організації навчально-виховного процесу в початковій школі. До показників особистісного критерію нами віднесено: наявність у студентів умінь аналізувати, координувати й прогнозувати дозвілєву діяльність дітей молодшого шкільного віку, коригувати її результати, а також сформованість позитивних особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя (творчості, емпатійності, доброти, любові до дітей тощо).

Визначені критерії й показники підготовленості майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів є підґрунтям для дослідження реального стану їх професійної підготовки до цього напрямку роботи. Нами було визначено три рівні підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності: репродуктивний, продуктивний і творчий рівні.

Зупинимося детальніше на аналізі рівнів підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів та характеристичності методів дослідження.

До репродуктивного рівня віднесено студентів, які не мають стійкого позитивного ставлення до вчительської діяльності й внутрішньо невмотивовані до організації дозвілєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку. Відповідно, їхні знання є поверхневими, а креативне мислення – ситуативним. Ці студенти не володіють прийомами впливу на інших людей загалом і на дітей зокрема. Організаторській й комунікативні вміння в студентів сформовані недостатньо, у них відсутні вміння моделювати дозвілєві ситуації, а також використовувати дозвілєву діяльність у навчально-виховному процесі початкової школи. Майбутні вчителі не вміють аналізувати, координувати й прогнозувати результати дозвілєвої діяльності молодших школярів, корегувати ці результати; в них недостатньо сформовані особистісні та професійні якості.

Продуктивний рівень характерний для студентів, які мають зовнішню та частково внутрішню мотивацію організації дозвілля молодших школярів і недостатньо ґрунтовні знання, мають креативне мислення та ситуативно володіють прийомами впливу на дітей; у студентів – майбутніх учителів частково сформовані комунікативні й організаторські здібності, а також вони володіють певними вміннями організовувати різні дозвілєві заходи, моделювати дозвілєві ситуації та ситуативно використовувати дозвілєву діяльність у навчально-виховному процесі початкової школи. Майбутні вчителі початкової школи мають елементарні вміння аналізувати, координувати й прогнозувати результати дозвілєвої діяльності молодших школярів, певною мірою корегувати ці результати. У студентів із продуктивним рівнем підготовленості до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів сформовані особистісні (любов до дітей, повага дітей, ініціативність, творчість) та професійні якості.

Творчий рівень підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації

дозвіллевої діяльності молодших школярів характеризується наявністю стійкого позитивного ставлення до вчительської діяльності та внутрішньою мотивацією організації дозвілля дітей, усвідомленням організації дозвіллевої діяльності молодших школярів як важливої складової частини професійної діяльності. Студенти мають глибокі й ґрунтовні знання, креативне мислення, вміють впливати на дитину, мобілізуючи її до активного дозвілля, вміють продуктивно використовувати дозвіллеву діяльність в організації навчально-виховного процесу в початковій школі. Майбутні учителі володіють достатніми вміннями аналізувати, координувати, прогнозувати й корегувати результати дозвіллевої діяльності. Студентам властиві вміння об'єктивно оцінювати свою

готовність до організації дозвілля учнів молодших класів. У студентів сформовані позитивні особистісні й професійні якості.

Заради дослідження реального стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи доцільними, на нашу думку, є методи: бесіда, спостереження, аналіз студентських робіт, анкетування, моделювання дозвіллевих ситуацій і заходів, а також психодіагностичні методики (діагностика лідерських здібностей (Є. Жариков, Є. Крушельницький), методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОЗ-1), Який ваш творчий потенціал? (Н. Кіршева, Н. Рябчикова), діагностика мотивації до професійної діяльності (методика К. Земфір у модифікації А. Реана) тощо.

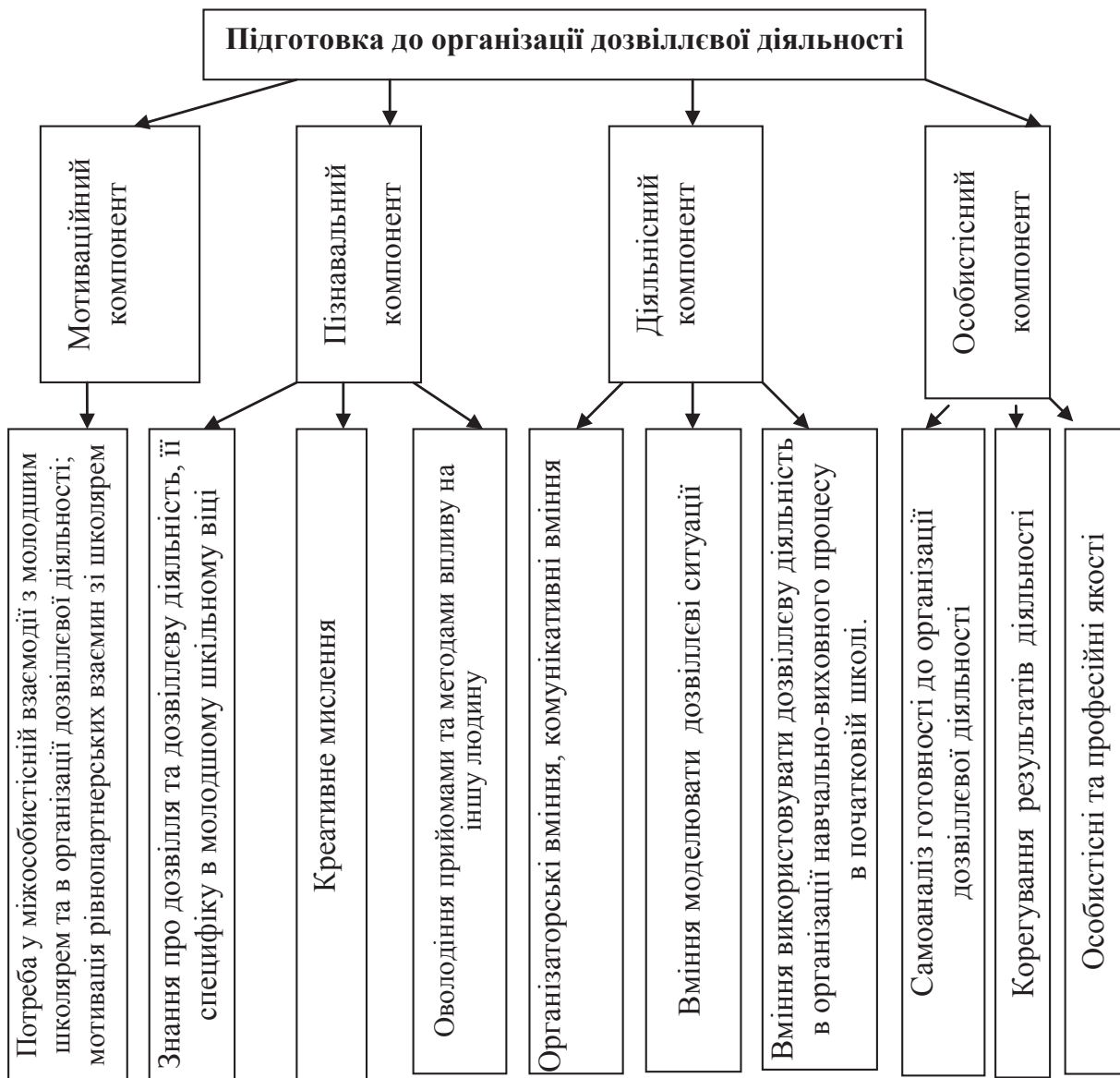

Рис. 1. Структура підготовки вчителя початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів

Висновки з проведеного дослідження. Готовність майбутнього фахівця до успішного виконання професійних обов'язків є складним особистісним утворенням, яке інтегрує в собі не лише компетентнісну, але й психологічну складові частини. Йдеться про те, що фахівець, виконуючи якісно й професійно свою роботу, має отримувати задоволення від неї й іншим навколо себе створювати позитивне середовище. Особливо важливою є така готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, адже саме вчитель працює з іншими людьми, дітьми й позитивні емоції є обов'язковою умовою їхнього успішного навчання. Важливою складовою частиною професійної діяльності вчителя є організація дозвілля дітей. Тому важливим завданням у системі професійної освіти є підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілдової діяльності молодших школярів.

Процес підготовки майбутнього вчителя до організації дозвілля дітей є складним процесом, який триває протягом усього періоду навчання у вищій школі і передбачає активну участь студента у навчально-виховному процесі, громадській діяльності, позааудиторній роботі.

Дослідження реального стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілдової діяльності молодших школярів дає змогу з'ясувати недоліки в організації навчально-виховного процесу у вищій школі, а також

дослідити фактори, які позитивно впливають або ж, навпаки, гальмують формування готовності студентів до професійної діяльності.

Подальшого дослідження потребує розроблення моніторингового інструментарію для дослідження якості підготовки майбутніх учителів до майбутньої професійної діяльності загалом і до організації дозвілдової діяльності молодших школярів зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчев І.І. Професійна підготовка майбутніх учителів до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів в контексті проблем педагогіки вищої школи / І.І. Бойчев // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (Зб. наук. пр.). – Одеса, 2004. – Вип. 12. – С. 3–7.
2. Бушканец М.Г. Свободное время школьника как педагогическая проблема: Метод. пособие / М.Г. Бушканец. – Казань, 1971. – С. 9, 31.
3. Волощенко Г.Г. Досуг: о бинарности и трёх кризисах развития / Г.Г. Волощенко // Проблемы и перспективы подготовки специалистов для отрасли культуры и искусства: Материалы Всероссийской научной конференции. – Омск: ОмГУ, 2004. – С. 14–42.
4. Грушин Б.А. Свободное время: Актуальные проблемы / Б.А. Грушин. – М.: Мысль, 1967. – 475 с.
5. Черніговець Т.І. Дитяче дозвілля як предмет педагогічних студій / Т.І. Черніговець // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. РДГУ. – Рівне.: РДГУ, 2000. – Ч. 2. – С. 75–78.